

KNJIŽEVNOST.

Rado Murnik: **Lovske bajke in povesti.** (Knjižnica Slovenskega Ilustrovanega Tednika I.). V Ljubljani, 1914. Tisk Zadružne tiskarne v Krškem. — Na 190 straneh je nanizanih 12 drobnih — kakor hoče pisatelj — lovskih bajk in povesti. Bajke so vsekako boljše od povesti. Zakaj »povesti« niso bogvekak drugega nego znane, z nekaterimi variantami povsod pripovedovane lovske anekdote — bolj ali manj raztegnjene in razblinjene. Kakor v svojih drugih publikacijah, nastopa Murnik tudi v tej knjigi kot humorist, razen v zadnji prekrvavi »povesti« Za Mrtvimi o gali, katera očitno ne spada v to zbirko. Murnikov humor pa je tako tako — srednje vrste. Prav od srca se človek malokrat zasmeja ob teh »bajkah in povestih«. Ali smo se mi postarali za smeh — ali pa prijatelj Murnik za šalo in dovtip? Vsekako je v tem humorju preveč iskanega, narejenega, prisiljenega. Sicer vemo za tisti izrek: Gute Witze wollen erdacht sein — toda zdi se nam, da ali izrek ni povsem resničen, ali pa Murnikovi dovtipi ne dovolj dobro izmišljeni. — Dve strani pa ima Rado Murnik, za kateri zasluži priznanje. Ena je ta, da je (vsaj kar ga jaz poznam, ki pa nisem bral vseh njegovih reči, n. pr. one dolge Hčere grofa Blagaja v »Zvonu« že ne) dostojen pisatelj, to se pravi tak, ki ga brez večjih pomislekov daš tudi mlademu človeku v roke. Druga je pa ta, da se zelo potrudi za lep in bogat jezik. Na to plat so njegovi spisi skrbno, če ne skoro — preveč izpiljeni.

Dr. Mih. Opeka.

Občno vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom. Sestavil Viktor Bežek. A. Osnovni nauki iz dušeslovja. V Ljubljani 1913. Založba »Slovenske šolske Matic«. V 8° IX+128 str.

»Slovenska šolska Matica« je za leto 1913. razveselila učiteljstvo med drugimi knjigami tudi z dušeslovjem, ki podaja uvod za občno vzgojeslovje, to pa bo sledilo, kakor obeta pisatelj, kot dar za leto 1914.

S tem se je deloma odpomoglo nujni potrebščini pedagoških šolskih knjig za učiteljska. Čisto bo tem potrebam seveda ustrezno šele tedaj, ko bo objavljeno občno vzgojeslovje, občno ukoslovje z uvodnimi logičnimi pripomnjami ter zgodovina vzgoje in pouka. »Slovenska šolska Matica« je torej začela z objavo gori navedene knjige jako važno delo, za katero ji gre najtoplejša zahvala; kajti doslej niti učitelji, niti učiteljski niso imeli pristne in dobre slovenske knjige, ki bi bila služila pouku ter nudila slovensko pedagoško, psihološko in logično terminologijo. Srednje šole so v tem prehitile učiteljska, ker je profesor dr. Ozvald spisal logiko in psihologijo za 7., oziroma 8. razred srednjih šol že leta 1912., oziroma 1913.

Naša knjiga podaja sicer, kakor že naslov pravi, le osnovne nauke iz dušeslovja, a vendar se je pisatelj dotaknil vseh važnih psihičnih pojavov, dejstev in zakonov, ki o njih mora biti učitelj poučen, da bo svoj poklic razumno izvrševal, in ki zanimajo tudi neučitelje.

Običajno je po nekaterih uvodnih pojmih, kakor o pojmu dušeslovja, njegovem predmetu, o razmerju med psihičnimi in fizičnimi pojavi in o virih dušeznanstva, razdelil dušeslovno snov na tri dele: umovanje, čuvstvovanje in hotenje. V vsakem delu razlaga potem postanek in nadaljnji razvoj raznovrstnih psihičnih pojavov. Pisatelj stoji namreč na modernem biološkem in genetskem stališču psihološke vede. Zato je teorijo o dušnih zmožnostih kot zastarelo čisto opustil. Tudi zastoj iščeš v knjigi nominalnih psiholoških definicij, ki le obtežujejo razumevanje psihičnih dejstev in jih nič ne pojasnjujejo, pa čisto tudi niso zanesljive. Nasproti pa čitaš, kako nastaja to, kako ono psihično dejstvo, kje so iskati vzroki zanje, kakšno je razmerje, kakšna vez med fiziološkimi pojavi in stanji ter med psihološkimi dejstvi, kako se psihični pojav razvija, kako teče naprej do konca, zakaj tako, kako vpliva in učinkuje na druge psihične pojave, zakaj in kako nastane ta ali oni psihični zakon itd.

Tu in tam je pisatelj sprejel v svojo knjigo nove dušeslovne nauke, kolikor je to dopuščal njen obseg in so se mu zdeli potrjeni po najnovjših preiskavah. Tako sta n. pr. §§ 62. in 63. z napisom »čuvstva, ki izvirajo iz odnošajev individuva napram vnanjemu svetu«, kjer govori o aktualno in potencialno nevarnih, oziroma koristnih predmetih ter iz tega izvirajočih čuvstvih, nekaj takega; umetnost in igra spaja v sorodno celoto, ker jima je »izvrševanje funkcijskih potreb in z njim spojena slast samonamen, ne da bi se izkluščal doseči še kak drug praktičen smoter« (str. 104.); smoter čuvstvovanja in umovanja je isti: »obramba in ohranitev posameznika in indirektno tudi njegovega rodu; čuvstvo nas usposablja, da razločujemo to, kar našemu ustroju godi in kar mu škoduje, z umom pa spoznavamo sredstva za pribavljanje ugodnosti in odvrčanje neugodnosti« itd.

Večkrat pisatelj namigne, kako vpliva to ali ono psihično dejstvo na pedagoško znanost in umetnost, zlasti na didaktiko in metodiko. Tako kaže n. pr. na strani 34., kako je uporabljati asociacijo za spretnost v čitanju in pisanju. Na strani 44. govori o ozirom na dušno pozornost o veliki važnosti primernih uvodov kakor pri pesnikih in pisateljih, tako pri govornikih in učiteljih. Na strani 48. poudarja glede na umski spomin vrhovno metodiško pravilo, naj se nalaža pametovanju samo to, kar se je prej do dobra raztolmačilo, in na strani 49. uči, da je za mehanski spomin edina zanesljiva opora dovoljno opetovanje, ki ima veliko večji uspeh, ako se vrši v primernih presledkih, ne pa zaporedoma, kar bi morali »šolniki vpoštevati ter iste snovi ne dolgo nepretrgoma premleivati, nego jo v daljših odmorih ponavljati«. O vršilnih ali funkcijskih potrebah čuvstvovanja trdi na strani 87. po vsej pravici, da je treba s tem dejstvom računati ljudskim vzgojiteljem in državnim voditeljem; »priskrbeti je treba ljudskim čuvstve-

nim potrebam primeren oddušek, utesniti ljudske strasti v primerne oblike, v katerih se unesejo in ublaže. Način ljudskega čustvenega izraževanja je zategadelj zanesljivo merilo prosvetne višine kakega naroda. — Naj bi se torej vsi ljudski vzgojitelji in zlasti ljudomili umetniki zavedali dolžnosti, da je čustvenim potrebam množice streči blažljivo, ne pa podivjalno; v tem je obsežen dobršen del ljudske vzgoje. Hvaležno nalogo, pa tudi sveto dolžnost ima v tem pogledu ljudski učitelj v šoli in izven šole.« Na strani 108. čitamo z ozirom na čustvene ubranosti (dispozicije), da »je vzvišena naloga vzgojiteljev, da z bistrim očesom opazujejo prirojene sposobnosti svojih gojencev ter plemenite trudoljubno neгуjejo, napačne čustvene izrodke pa zatirajo s primernimi sredstvi.«

Ti primeri zadoščajo za ugotovitev gornje trditve.

Ker se knjiga naslanja na fiziološke nauke, opozarja pisatelj na dotična poglavja somatologije, ki je gojencem že izza pouka znana; zatorej ni bilo treba teh naukov posebej razpravljati; toda tisti, ki niso ne učitelji, ne učiteljski, bodo tu občutili neko vzrel; pa tudi učiteljem bi bilo morda boljše ustrezno, ko bi jim dotične snovi ne bilo treba iskati po drugih knjigah, ampak bi jo nahajali na dotičnih mestih v dušeslovju samem.

Zgledi za pojasnitev psihičnih pojavov so vzeti iz domačega življenja, domače zgodovine in domačega slovstva, kar vrednost knjige le povečuje.

Sploh lahko trdimo, da se je knjiga pisatelju jako posrečila. Nekatera poglavja so naravnost mojstrski izdelana. Če nekaj pripomnimo, bi bilo le to, da bi še več zgledov boljše služilo in da naj bi ozir na eksperimentalno dušeslovje bil večji.

O jeziku moram reči, da je jasen, vzoren za znanstveno tvarino, krepak in tu in tam skoraj lapidaren, to pa gotovo radi tega, ker je pisatelj moral na 128 straneh obdelati celo psihologijo; tudi teče vrlo naprej; stavek izvira logično iz stavka ter se mu pridružuje v nepretrgano organsko celoto.

Dobro poudarja pisatelj sam v predgovoru, da mora slovenski psihološki pisatelj »vnanji obliki posvečati posebno pozornost, ker se je na tem polju pri nas še primeroma malo delalo in je ogromni razvoj dušeslovne vede v zadnjih desetletjih ustvaril množico novih pojmov, ki jim je priskrbeti nove izraze.«

Tako je pisatelj res s posebno jezikotvornostjo zasnoval celo kopico dobrih, novih izrazov, ki bodo nadalje služili psihološki vedi. Naj nekatere navedem! Med drugimi čitam: delodelje, delodružje, nerečnost (afazija), nepisnost (agrafija) (= izguba govornilne in pisalne spretnosti), mrzličavost, samonamen, neprepoznanje, posamostaliti, zlasti pa psihološke termine: naĝonski (instinktiv), prisprijemanje (apercepcija), vpoĝlednost (intuitivnost), čustvena ubranost (č. dispozicija), čudljivost (čustvo začudbe [pisatelj: začuditve]) itd. Posebno vredno se mi zdi pripomniti, da je jezik lep in pristno slovenski, da ne čitaš v knjigi nobenega germanizma, kar spričo dejstva, da smo se učili psihologije in njene znanstvene terminologije iz nemških knjig, oziroma v nemškem pouku, ni malenkost, in kaže, kakor cela knjiga, da pisatelj že več let poučuje pedagogiko v izključno slovenskem jeziku. Lepi izrazi so tudi naslednji: pastí radovednost; radovednost se razpase v strast; obilovati z zgledi; izbaviti iz zadrege;

dostajati se koga; kar se dostaje (= se tiče) njegove osebe, vera in dvom se dostajeta nravnih zastavkov ali problemov itd. Gotovo je tudi odobravati, da rabi poleg strokovnih slovenskih izrazov vselej tudi dotično latinsko ali grško tujko, n. pr.: životni ali vitalni, čutna prevara — iluzija, razmestitev — lokalizacija, prenašati nazven — projicirati itd., »hoteč, da si gojenci prisvoje oboje, grško-latinske tujke radi njih mednarodne veljave, ki olajšuje nadaljevanje psiholoških študij v kakem drugem — nemškem in italijanskem jeziku, domače strokovne izraze pa v izpopolnitev domače terminologije«.

Skratka: gospod pisatelj se lahko veseli svojega izbornega dela, kakor smo ga veseli tudi mi, ki nismo v neposredni zvezi z učiteljskim, pa pazno motrimo gibanje na slovenskem pedagoškem polju ter upamo, da nas kmalu razveseli z nadaljevanjem svojih obljubljenih pedagoških knjig.

Dr. Janko Bezjak.

Viktor Car Emin: **Iza plime**. Roman. U Zagrebu, 1913. Izdanje Matice Hrvatske. — Na stotine izobraženih Slovencev vsako leto obiše našo »riviero«, tisto divno obrežje med Volosko, Opatijo, Lovrano in Moščenicami, toda komu pride vsaj oddaleč na misel, da bi takole malo primerjal nekdanj in sedaj, prejšnji idilični mir in sedanje velikomestno vrvenje? In kateri izmed veselih kopaliških gostov opatijskih ter lovran-skih sluti, koliko tragedij se je odigralo na tem ozkem robu Krasa v dobi, odkar je nehale vsled parobrodskih družb prejšnje brodarstvo za jadrnicami? In ako tudi tebe zanese hrepenenje po morju tja dol, ali te sijaj hotelov in palač ne bo premotil, da boš slep za silni boj, ki ga bije domačin s tujcem, prihajajočim od severa, slep za »velikanski« blagoslov »tujkega prometa«? Ta roman nam odkriva le prav majhen del te borbe med življenjem in smrtjo; ne slika nam ne istrskega kmeta, ne meščana, ampak se omejuje samo na en sloj: kaže namreč, kako se godi zdaj, odkar je nehala »plima« (veselo brodarjenje), raznim hrvaškim kapitanom in bivšim posestnikom jadrnic, neprostovoljno upokoje-nim. Namesto z vsemi drugimi nas seznanj s starim kapitanom Marinom Palmičem v Murvicah (izmišljeno ime) blizu Bristna (Lovrana?). On je tipus vseh drugih. Kar se godi z njegovo hišo, se je ali se bo zgodilo tudi z drugimi.

Vsebinska je kratko tale: Pred osmimi leti je bil Palmičevo hčerko Klaro zasnoval neki Niko Rajković, faliran študent, a ponosni Palmič ga je nagnal s »huncutom«, »nitkovom« in »parasitom« in ga zapodil iz svoje patricijske hiše; obupani snubec je nato odšel v Ameriko. Stari kapitan pa je dal svojo hčer nato drugemu, mlademu kapitanu Karlu Tominoviću. Kmalu po poroki je zet odplul s tastovo jadrnico »Lasto« proti Ameriki. Od tistega časa ga še ni nazaj. Vsi pravijo, da se je brod ponesrečil, a stari Palmič noče verjeti, ampak še vedno upa. Moj Bog! saj je od »Laste« odvisna njegova sreča: na polovico ladje se je bil namreč za večji dolg vknjižil bogati Amerikanec Marunić, in zdaj bi bilo treba dolg vrniti, če se je brod res potopil. Velik pomorski zemljevid pred seboj razgrnjen — tako sedi Palmič cele dneve v svoji sobi ter študira, študira, na kateri otok bi se bil utegnil zet vendarle rešiti... Kar se pojavi v Murvicah po osmih letih tisti »parasit«, tisti »huncut« Rajković ter zahteva kot poblaščenec bogataša Marunića (pa tudi kot njegov zet, kot srečni ženin miss Kate) plačilo starega dolga. A